

การวิเคราะห์อภิมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญาและนิตเช่

AN ANALYSIS OF SUPERMAN IN THE BUDDHIST PHILOSOPHY AND NITZCHE

พระอัจฉริยะ อรุณ (ปัญโญ)¹ และ จรัส ลีกา²

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2}

PhraAtchariya Aruno (Panyo)¹ and Jaras Leeka²

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand^{1,2}

Corresponding Author, Email: audchariya@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอถึงอภิมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญาและนิตเช่ อภิมนุษย์ในทัศนะของนิตเช่ ได้แก่ บุคคลผู้บรรลุสภาวะความสุขที่ได้จากการครองอำนาจนั้นอยู่นาน ๆ และใช้อำนาจไปในทางสร้างสรรค์ และเป็นความสุขที่แท้จริงมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ส่วนในทัศนะพุทธปรัชญาได้แก่ บุคคลผู้สามารถทำลายกิเลสต่าง ๆ ออกไปจากจิต และได้บรรลุถึงความเป็นพระอริยบุคคล 4 จำพวกคือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการบรรลุพระนิพพาน

คำสำคัญ: อภิมนุษย์; พุทธปรัชญา; นิตเช่

Abstract

* ได้รับบทความ: 18 พฤษภาคม 2564; แก้ไขบทความ: 23 มิถุนายน 2564; ตอรับตีพิมพ์: 28 มิถุนายน 2564

Received: May 18, 2021; Revised: June 23, 2021; Accepted: June 28, 2021

This academic article aims to present the concept of Superhuman in Buddhist Philosophy and Nitzche, it was found that Superhuman in Nitsche's point of view is one who attains the state of happiness obtained by holding the power for a long time, and using that power in a creative way, and it is the true happiness with passion as the driving force. In Buddhist philosophy, superhuman means a person who has ability to destroy various defilements from mind and reach to the four states of Noblemen, they are: Sotapanna, Saki-takami, Anagami and Arahant by having the ultimate goal at realizing Nibbana.

Keywords: Superhuman; Buddhist Philosophy; Nitzche

บทนำ

สภาพสังคมในโลกปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาวะกระแสโลกาภิวัตน์ทำให้ชีวิตของมนุษย์ในยุคปัจจุบันมีความวุ่นวายซึ่งความสุข จึงทำให้มนุษย์มุ่งแสวงหาความสุขแก่ตนเองด้วยวิธีการต่างๆ ซึ่งโดยความเป็นจริงมนุษย์จึงได้พบความจริงว่า การแสวงหาความสุขแท้จริงนั้นไม่เกิดขึ้นเพราะการแสวงหาจากภายนอก สิ่งที่เป็นความสุขที่แท้จริงและมีความเป็นเสรีภาพจะต้องเกิดจากกระบวนการขัดเกลากิจของตนเองให้กลายเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ด้วยคุณค่าจนกลายเป็นมนุษย์ที่ประเสริฐ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวนี้ได้นำมาสอดคล้องกับแนวคิดอภิมนุษย์ของนิตเชซึ่งเป็นแรงผลักดันที่สำคัญที่จะทำให้มนุษย์พัฒนาชีวิตได้ แนวคิดอภิมนุษย์ของนิตเช หมายถึง ผู้ที่เข้าใจถึงเจตจำนงที่จะมีอำนาจ ซึ่งเป็นสาระแห่งชีวิตและอยู่เบื้องหลังทุกอย่างในธรรมชาติ อำนาจในทางสร้างสรรค์ ดังกล่าว ได้แก่ การใช้ อำนาจอย่างเป็นธรรมยึดถือเหตุผลเป็นหลักถือความสามารถของบุคคลเป็นหลักปฏิบัติ และนำไปสู่ความกลมกลืนสามัคคี มีเมตตาธรรม ความสุขที่แท้จริงของอภิมนุษย์คือการครองอำนาจอยู่อย่างยาวนาน โดยมีกิเลสเป็นแรงผลักดันคนดียอดเยี่ยมคือคนหัวรุนแรงยอมทุ่มเททุกอย่างเพื่ออุดมคติที่ยึดถือเป็นคุณธรรมประจำตัว การพัฒนามนุษยชาติจะเป็นไปไม่ได้ถ้าปราศจากการตื่นตัวในการแสวงหาอำนาจและการปกครอง ตลอดถึงการกำหนดให้มีคุณธรรมหน้าที่อันสูงสุดของมนุษย์คือการมีอำนาจ และศีลธรรมที่ตายตัวไม่มีผู้มีอำนาจยอมมีสิทธิกำหนดกรอบการตัดสินใจตัดสินศีลธรรม (อริย์ชัย เลิศอมรไชยกิจ, 2561 : 11)

ลักษณะเจตจำนงของนิตเช เป็นพลังที่เกิดในภายในเป็นพลังความมุ่งมั่นอย่างไม่สิ้นสุดแต่ขาดเป้าหมายและระบบระเบียบแบบแผนพลังงานนี้แสดงออกเป็นกิจกรรมความพยายามความดิ้นรนจากร่างกายและการเคลื่อนไหวของร่างกายส่วนพลังที่เป็นปรากฏการณ์ในธรรมชาติเป็นเพียงการแสดงออกของพลังหรือเจตจำนงสามัญทั่วไป ซึ่งพลังงานต่าง ๆ ในธรรมชาติเช่นพลังงานแม่เหล็กพลังงานไฟฟ้า พลังงานแรงดึงดูด หรือจะเป็นพลังในชีวิตพืช พลังสัญชาตญาณ พลังกิเลสมนุษย์ พลังงานเหล่านี้เป็น

พลังงานที่แสดงออกของ “เจตจำนง” หรือ “พลังดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด” เป็นสภาวะของเจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่นั่นเอง (กิริติ บุญเจือ, 2518 : 178)

นิตเช่ ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของนักปรัชญาหลายท่านเช่น คานท์ แนวคิดแบบจิตนิยมสมัยใหม่ ในหนังสือเรื่อง วิจักษ์เหตุผลบริสุทธิ์ว่า โลกที่เราอยู่เป็นเพียงการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ที่ถูกกำหนด และจัดระเบียบโดยมันส์ (Frederick Copleston, 1960 : 61) หมายความว่า เรารู้แต่สิ่งที่ปรากฏแก่ มันส์เท่านั้น ส่วนความจริงเบื้องหลังหรือความจริงแท้ในตัวเองเราไม่สามารถกำหนดรู้ได้ ต่อมา ฟิกเต ก็ได้เสนอแนวคิดที่ว่าความเป็นจริงในตัวเองนั้นซึ่งเราอาจจะเรียกความจริงสูงสุดนี้ว่า อัตตาอัมพัทธ์ (กิริติ บุญเจือ, 2518 : 178) โดยมีลักษณะการเกิดอยู่ภายในจิตใจมีอยู่แต่ถูกปิดบังในอัตตา (Ego) ในเวลาต่อมา เฟรเดริช เฮเกล ผู้มีชื่อเสียงในสายจิตนิยมแบบอัมพัทธ์ เสนอแนวคิดคล้ายกับคำสอนของ ฟิกเต คือ ความจริงสูงสุดคือ จิตดวงเดียว เรียกว่า องค์อัมพัทธ์ มีลักษณะเป็นจิต เป็นความคิด โลกหรือเอกภพ มิใช่ผลงานของพระเจ้า เป็นเพียงปรากฏการณ์ของกระบวนการของจิตทั้ง 3 ชั้น ที่ดำเนินการไปอย่างมีระเบียบแบบแผน คือ 1) สภาวะพื้นฐานมีสภาพดั้งเดิมเป็นจิตบริสุทธิ์ 2) สภาวะขัดแย้ง คือ ระยะที่จิตแสดงตัวออกเป็นสสาร และ 3) สภาวะสังเคราะห์ คือระยะที่สสารสำนึกตัวว่าเป็นจิต เมื่อพิจารณาแนวคิดของสายจิตนิยมตั้งแต่ คานท์ เป็นต้นมาจนถึง เฮเกล จะมีแนวคิดว่าจิตเป็นสสารตั้งพื้นฐานของโลกชีวิต และปรากฏการณ์ทั้งหมด อาร์เธอร์ โชเพินเฮาเออร์ แนวคิดสายจิตนิยมแบบอัมพัทธ์ค่อย ๆ เริ่มเปลี่ยนแปลงมาเป็นจิตนิยมแบบเจตจำนงนิยม ซึ่งได้รับอิทธิพลจาก โชเพินเฮาเออร์ซึ่งผลงานหนังสือที่เขาเขียนนั้นที่ชื่อว่า “โลกในฐานะเจตจำนงและมโนคติ” ซึ่งหนังสือเล่มนี้เริ่มด้วยประโยคว่า “โลกเป็นมโนคติของข้าพเจ้า” (Quoted in Copleston, 7 : 31)

ส่วนคำว่า อภิมนุษย์ ในพุทธปรัชญา หมายถึง บุคคลที่ได้รับการพัฒนาด้วยวิธีการต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาเริ่มต้นการการรักษาศีล บำเพ็ญเพียรเพื่อทำให้จิตเกิดสมาธิ จนได้ฌานในระดับต่าง ๆ แล้วจึงจิตขึ้นสู่วิปัสสนาด้วยการพิจารณาถึงกฎไตรลักษณ์จนละสังโยชน์ต่าง ๆ ได้แล้วบรรลุถึงพระนิพพาน กระบวนการดังกล่าวมานี้เป็นกระบวนการที่พัฒนาคนธรรมดาสู่ความเป็นอภิมนุษย์ หรือในพุทธปรัชญาเรียกว่า อริยบุคคล ความเป็นอริยบุคคลนี้จะได้เสรีภาพที่เกิดจากภาวะของจิตที่หลุดพ้นไปจากกิเลส ตัณหาที่ทำให้จิตใจขุ่นมัว จิตใจเศร้าหมอง จิตใจที่ท้อถอยวิหิงสา ตัณหา อุปาทาน ลงได้ จัดเป็นอภิมนุษย์หรือเป็นอริยบุคคล ในพุทธปรัชญาได้แบ่งอภิมนุษย์ออกเป็น 4 ประเภทดังนี้คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ซึ่งอภิมนุษย์ทั้ง 4 ประเภทนี้ จะได้เสรีภาพที่แตกต่างกัน ด้วยการละสังโยชน์หมายถึงกิเลสอันผูกใจสัตว์หรือธรรมที่มีดสัตว์ไว้กับวัฏทุกข์ เพราะสังโยชน์ก็คือชื่อของกิเลส และเป็นกิเลสสำคัญที่ผูกสัตว์ไว้ในสังสารวัฏ สัตว์ที่มีสังโยชน์อยู่หรือตัดสังโยชน์ไม่ได้ก็จะเวียนเกิดวนตายอยู่ในวัฏฏะไม่รู้จบ ส่วนท่านผู้ละหรือตัดสังโยชน์ได้ก็จะหลุดพ้นหรือมีเสรีภาพ จะหลุดพ้นหรือมีเสรีภาพมากหรือน้อย ก็ขึ้นอยู่กับว่าท่านผู้นั้นละหรือตัดสังโยชน์ได้มากหรือน้อยอย่างไร และบุคคล

ผู้ชำระล้างเหตุแห่งเครื่องเศร้าหมองทั้งหมดได้ ผู้มีจิตเกษมอยู่เป็นนิตย์ ผู้ถอนเชื้อแห่งภพออกได้ทั้งหมด ผู้มีจิตไม่ยินดี ไม่ยินร้ายในอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ทั้งหลาย บุคคลผู้มีภาวะเช่นนี้ พระพุทธศาสนาเรียกว่า “พระอรหันต์หรืออภิมนุษย์ระดับสูง” เพราะฆ่ากิเลสทั้งหลาย คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทานอันความเชื่อให้เกิดภพใหม่ทั้งหมดได้ สภาพจิตของท่านผู้ได้บรรลุอรหันต์ จะเบิกบาน จะแจ่มใส จะรอบรู้ ลายตามความเป็นจริงของมัน จะไม่สุข จะไม่ทุกข์ เมื่อสังขารเปลี่ยนแปลง จิตจะอยู่นอกเหนือ สุขความและทุกข์ ทั้งปวง จิตจะผ่องใส เบิกบาน เิบอ้อมอยู่อย่างนั้น เมื่อจิตไม่อยู่ในอำนาจของกิเลสตัณหาใด ๆ ครอบงำ สภาพจิตอย่างนี้จึงเป็นจิตที่มีอิสระ จิตมีเสรีภาพสมบูรณ์ เิบอ้อมด้วยรสของธรรมนี้คือ ความเป็นอภิมนุษย์ ที่มีเสรีภาพอย่างแท้จริง (ประยงค์ แสนบุราณ, 2559 : 166-167)

ด้วยเหตุนี้ปัญหาดังที่กล่าวมานี้ พบว่า แนวคิดเกี่ยวกับอภิมนุษย์ตามทัศนะพุทธปรัชญาโดยทั่วไป นั้นมีลักษณะอย่างไร และแนวคิดอภิมนุษย์ของนิตเชนั้นก็มีลักษณะอย่างไร และเมื่อจะวิเคราะห์แนวคิดเรื่องอภิมนุษย์ของนิตเชว่าเป็นเพียงมโนคติทางปรัชญาที่เลื่อนลอย หรือเป็นแนวคิดทางปรัชญาที่สามารถจับต้องและนำสู่การไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่ในการที่จะปลูกสำนักแห่งความเป็นอภิมนุษย์ให้เกิดขึ้นกับผู้คนในปัจจุบันซึ่งกำลังแสวงหาความหมาย และเสรีภาพให้กับชีวิตอย่างเป็นรูปธรรม (อริย์ธัช เลิศอมรไชยกิจ, 2561 : 130)

จากปัญหาดังกล่าวมานี้ ทำให้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะเขียนบทความเพื่อนำเสนอถึงแนวคิดเกี่ยวกับอภิมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญาและฟรีดริช นิตเช ในลักษณะของการวิเคราะห์ และการเปรียบเทียบแนวคิดอภิมนุษย์ดังกล่าวมาแล้วว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันอย่างไรในเรื่องดังต่อไปนี้ คือ การให้ความหมาย กระบวนการเข้าถึงความเป็นอภิมนุษย์ และเป้าหมายสูงสุดในการเป็นอภิมนุษย์ และบทความวิชาการนี้จะไขข้อสงสัยดังกล่าวมาแล้ว ส่วนหนึ่งของบทความนี้จะจะเป็นข้อมูลสารสนเทศแก่ผู้สนใจซึ่งผู้เขียนจะนำเสนอเป็นลำดับดังนี้

1. ประวัติและแนวคิดปรัชญาของนิตเช มีดังนี้

1.1 ประวัติของนิตเช (Friedrich Nietzsche, 1844-1900)

นิตเช เป็นนักวรรณคดี และนักปรัชญาชาวเยอรมัน ได้ชื่อว่าเป็น นักปรัชญาวัฒนธรรม (Philosopher of culture) เพราะได้เสนอความคิดใหม่ ๆ ไว้มากมายเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ วรรณคดี ดนตรี และโดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับวัฒนธรรมกรีก มีนักปรัชญารุ่นต่อมานำเอาความคิดไปอ้างสนับสนุนระบบความคิด ใหม่ ๆ ของตนกันมากมายหลายแบบ จนไม่อาจจะกำหนดได้แน่นอนว่า ระบบความคิดของนิตเช เป็นไปในรูปใดกันแน่ นิตเชเองก็ไม่เคยเสนอความคิดอย่างเป็นระบบและไม่เคยประกาศว่าต้องการ ให้แนวความคิดของตนเป็นไปในรูปใดโดยเฉพาะ ความคิดที่เก็บรวบรวมได้จากงานนิพนธ์ประเภทต่าง ๆ ของนิตเชจึงเป็นขึ้นๆ กระท่อนกระแท่นแล้วแต่ว่าใครอยากจะเอาขึ้นใดบ้างไปปะติดปะต่อให้เป็นแนวใด ก็ย่อมจะทำได้โดยสะดวก อาจเป็นได้ว่า เพราะความคล่องตัวที่นิตเชเปิดทางไว้ให้ โดยบังเอิญนี้

เอง ที่มีผลส่วนหนึ่งต่อการที่ความคิดของนิตเซมิอิตีพลได้อย่างกว้างขวาง เช่นเดียว กับความคิดของเอากุสตินุส อย่างไรก็ตาม ความคิดของนิตเซมิอิตีอะไรแปลกๆ ใหม่ๆ ที่ตรงกับจุดสนใจของคนรุ่นใหม่อยู่มาก จึงมีอำนาจบันดาลใจได้อย่างกว้างขวาง (กิริติ บุญเจือ, 2522 : 230)

1.2 แนวคิดปรัชญาของนิตเซ

นิตเซ เป็นนักประวัติปรัชญานิยมกำหนดให้ชื่อว่า ลัทธิเจตจำนงนิยม (voluntarism) ก็เพียงแต่เพราะว่านิตเซเรียกพลังที่ผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งหลายในเอกภพว่า “เจตจำนงที่จะมีอำนาจ” (the Will-to-Power) นิตเซ ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของนักปรัชญาหลายท่านเช่น อีมานูเอล คานท์ แนวคิดแบบจิตนิยมสมัยใหม่ ในหนังสือเรื่อง วิจารณ์เหตุผลบริสุทธิ์ว่า โลกที่เราอยู่เป็นเพียงการเกิดขึ้นของปรากฏการณ์ที่ถูกกำหนดและจัดระเบียบโดยมนัส (Frederick Copleston, 1960 : 61) เมื่อโดยสรุปแล้วแนวคิดปรัชญาสำคัญของนิตเซ มี 2 แนวคิด ดังนี้

1. แนวคิดเจตจำนงที่จะมีอำนาจ ลักษณะเจตจำนงเป็นพลังที่เกิดในภายในเป็นพลังความมุ่งมั่นอย่างไม่สิ้นสุดแต่ขาดเป้าหมายและระบบระเบียบแบบแผนพลังงานนี้แสดงออกเป็นกิจกรรมความพยายามความดิ้นรนจากร่างกายและการเคลื่อนไหวของร่างกายส่วนพลังที่เป็นปรากฏการณ์ในธรรมชาติเป็นเพียงการแสดงออกของพลังหรือเจตจำนงสามัญทั่วไป ซึ่งพลังงานต่างๆ ในธรรมชาติเช่น พลังงานแม่เหล็กพลังงานไฟฟ้า พลังงานแรงดึงดูด หรือจะเป็นพลังในชีวิตพืช พลังสัญชาตญาณ พลังกิเลสมนุษย์ พลังงานเหล่านี้เป็นพลังงานที่แสดงออกของ “เจตจำนง” เพราะฉะนั้นเราจึงเรียกว่า “พลังดิ้นรนเพื่อการอยู่รอด” เป็นสภาวะของเจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่แน่นอน และอำนาจ (Power) ในความคิดของนิตเซมิอิตีอำนาจปกครองกดขี่ผู้อื่น แต่เป็นอำนาจสร้างสรรค์ ในทางวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และปรัชญา โดยเริ่มจากการรู้จักควบคุมกิเลส คนไร้กิเลสไม่มีหวังจะมีอำนาจ แต่ผู้มีกิเลสแก่กล้าและรู้จักควบคุมใช้ในงานสร้างสรรค์ คนนั้นแหละเป็นคนมีอำนาจ (กิริติ บุญเจือ, 2518 : 178) และนิตเซกล่าวไว้ในหนังสือ The Dawn สรุปว่า การประทุติตนของคนเรา อาจจะอธิบายได้ด้วยความรู้เรื่องเจตจำนงที่จะมีอำนาจ เช่นว่า เราพยายามที่จะแข่งขันชิงดีชิงเด่นกับคนที่เรารู้จักตลอดเวลา “ความพยายามที่จะดีเลิศ คือความพยายามเอาชนะคนใกล้เคียง แม้จะชนะโดยไม่ปรากฏก็เอา หรือขอแต่เพียงให้รู้สึกในตัวเองว่าชนะก็ยังดี” “ถ้าจะทำบุญชี้ของความพยายามที่จะเอาชนะกันที่ซ่อนเร้นอยู่ในใจแล้วก็คงจะยืดเยื้อ และนี่แหละที่สร้างประวัติวัฒนธรรมขึ้นมา” วัฒนธรรมของมนุษย์ก้าวหน้ามาได้ก็เพราะความพยายามเอาชนะกันและกันของมนุษย์ทั้งหลายที่รวมกันนี้เอง นอกจากนี้นิตเซยังได้กล่าวว่า จุดหมายของการมีชีวิตก็คือการพอใจในความเป็นตัวของตัวเองจะพอใจเช่นนี้ได้ก็ต้องเสีย “เคล็ดลับของการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ที่สุดและพอใจกับชีวิตมากที่สุด ก็คือ ดำเนินชีวิตในอันตราย (กิริติ บุญเจือ, 2518 : 238)

2. แนวคิดเรื่องอภิมนุษย์ของนิตเซ สรุปได้ดังนี้

2.1 อภิมนุษย์ คือ ผู้ที่รู้แจ้งหรือเข้าใจว่า “เจตจำนงที่จะมีอำนาจ” (Will to power) คือ สาระแห่งชีวิตและอยู่เบื้องหลังทุกอย่างในธรรมชาติ และอำนาจ (Power) ในความคิดของนิตเช่ มิใช่ อำนาจปกครองกดขี่ผู้อื่น แต่เป็นอำนาจสร้างสรรค์ซึ่งอำนาจในทางสร้างสรรค์ หมายถึง ใช้อำนาจเป็น ธรรม, ยึดถือเหตุผลเป็นหลัก, ถือความสามารถของบุคคลเป็นหลักปฏิบัติ และนำไปสู่ความกลมกลืน สามัคคีมีเมตตาธรรม

2.2 อภิมนุษย์ คือ ผู้บรรลุสถานะที่เรียกว่า “ความสุข” ซึ่งไม่ใช่ในความหมายที่ว่า ปราศจาก ความทุกข์ แต่เป็นความสุขจากการได้ครองอำนาจนั้นอยู่นานๆ และใช้อำนาจไปในทางสร้างสรรค์ นั่นคือ ความสุขที่แท้จริงมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน ในทัศนะของนิตเช่ ความสุขไม่ใช่ปราศจากทุกข์ แต่เป็นความ สุขที่มีอำนาจครอบงำความทุกข์ หรืออยู่เหนือความ ทุกข์

2.3 อภิมนุษย์คือผู้ที่ใช้ชีวิตอย่างเต็มไปด้วยการต่อสู้และฝ่าอันตรายมักใหญ่ใฝ่สูงการต่อสู้ เพื่อความเป็นอยู่ (Struggle for Existence)

2.4 อภิมนุษย์คือผู้ที่มีอำนาจ เป็นคนมีอิสรภาพอย่างเต็มที่ เป็นคนมีเหตุผลและ ไม่ยอมรับ หรือนับถือศาสนา ลัทธิ และประเพณีโดยปราศจากการทดสอบด้วย มาตรฐานของตรรกวิทยาหรือ หลักของเหตุผล

2.5 คนดีในทรรศนะของนิตเช่ คือผู้ที่ยังไม่พอใจกับสภาพปัจจุบันของตน แต่อยากให้แปรสภาพไปสู่สภาพที่ดีกว่าจนถึงสภาพที่ดีที่สุด คือ สภาพอภิมนุษย์ คนดี ยึดเยื้อในทรรศนะของนิตเช่ คือ “คนหัวรุนแรง” ยอมทุ่มเททุกอย่างเพื่ออุดมคติที่ตนเองยึดถือว่าเป็นคุณธรรมประจำตัว

2.6 อภิมนุษย์ได้แก่นักปราชญ์ผู้เห็นแจ้งในสัจธรรม รู้ว่าเบื้องหลังของสิ่งที่ปรากฏทั้งหลาย คือ “เจตจำนงที่จะมีอำนาจ” รู้ว่าพลังหน่วยย่อยทั้งหลายด้นรนเอาเปรียบกันอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงตกเป็นเหยื่อแห่งการเอาเปรียบกันอย่างไม่รู้จักจบสิ้น และ “อภิมนุษย์” ก็คือ ลักษณะ “อัตถิภาวนิยม” ในความคิด ปรัชญาของนิตเช่

2.7 อุดมการณ์ของอภิมนุษย์ตามทัศนะของนิตเช่ คือ การพัฒนามนุษชาติจะเป็นไปไม่ได้ ถ้าปราศจากการตื่นตัวในการแสวงหาอำนาจและการปกครอง ตลอดจนถึงการกำหนดให้มีคุณธรรมต่างๆ เช่น ความเมตตากรุณา ความเห็นอกเห็นใจ เพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น หน้าที่อันสูงสุดของมนุษย์ คือ การมีอำนาจ

2.8 ไม่มีศีลธรรมที่ตายตัว ศีลธรรมจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอำนาจทั้งสิ้น กรอบการตัดสิน ดีเลวจึงเป็นเรื่องของอำนาจ ใครเป็นผู้มีอำนาจมากกว่าผู้นั้นก็จะมีสิทธิกำหนดกรอบการตัดสินศีลธรรม ดังนั้น การตีค่าใหม่ให้กับศีลธรรมจึงส่งผลให้จริยศาสตร์ของนิตเช่เป็นจริยศาสตร์แบบอัตนิยม (อริยัธ เลิศอมรไชยกิจ, 2561 : 14-15)

สรุป ความคิดปรัชญาเท่าที่กล่าวมานี้ นิตเช่เองไม่ได้ตั้งใจจะเป็นปรัชญา แต่แกล้งเพียงเป็น

สมมติฐานน่าจะเป็นได้ที่สุดเท่านั้น นิตเซเองเคยเขียนไว้ว่า เราต้องอาศัยวิทยาศาสตร์ สำหรับจะเข้าถึงความเป็นจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งวิชาจิตวิทยาและสรีรวิทยา ซึ่งปัจจุบันไม่ถึงขั้น แต่ในอนาคตอาจจะถึงได้ความคิดของนิตเซกระจัดกระจายอยู่ในบันทึกร่างเสียมาก ท่านเองเคยคิดจะรวบรวมเป็นเล่ม หนังสือแต่ก็ไม่ตกลงใจ อาจเป็นว่าท่านยังไม่เกิดความแน่ใจในความคิดเหล่านั้นก็ได้ จึงยากที่จะประเมินระบอบอภิปรัชญาของนิตเซขึ้นได้จริงๆ และยากที่จะจัดว่านิตเซเป็นนักปรัชญากลุ่มใดหรือ สำนักใด เพราะปรากฏว่าใครๆ ก็อ่านนิตเซได้ และใครๆ ก็โจมตีนิตเซได้ แต่อย่างน้อยๆ บทปรัชญาของนิตเซก็เป็นการถากถางทางปรัชญาให้คนยุคต่อๆ มา ได้ใช้เป็นบทอ้างอิงทั้งแง่บทตั้งต้น และบทวิจารณ์

2. แนวคิดอภิมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญา สรุปได้ดังนี้

แนวคิดอภิมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญา สรุปได้ว่า คำว่า อภิมนุษย์ ได้แก่ พระอริยบุคคล หมายถึง บุคคลผู้ประเสริฐ ทางพุทธศาสนาถือว่าความเป็นพระอริยบุคคลนั้น กำหนดได้ด้วยการละสังโยชน์ (กิเลสที่ผูกมัดสัตว์) ไว้ในภพใครละได้น้อยก็เป็นอริยบุคคลชั้นต่ำ เมื่อละได้มากก็เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูง ขึ้นใครละได้หมดก็เป็นพระอรหันต์ สังโยชน์มี 10 อย่าง เทียบตามส่วนที่พระอริยบุคคลละได้เป็นลำดับดังนี้

1. พระโสดาบัน คำว่า “โสดาบัน” คือ พระอริยบุคคลผู้เข้าถึงกระแสที่จะนำไปสู่นิพพาน พระอริยบุคคลระดับนี้ละหรือตัดสังโยชน์ได้ 3 ข้อแรก ถือว่าเป็นพระอริยบุคคลเบื้องต้น สังโยชน์ที่ท่านละได้ คือ 1) สักกายทิฏฐิ ได้แก่ มีความเห็นว่า เป็นตัวของตน ความคิดเห็นเป็นเหตุให้ตัวตน เช่น เห็นรูปเป็นตน เห็นวิญญาณเป็นตน เป็นต้น 2) วิจิกิจฉา ได้แก่ ความลังเลใจ ไม่สามารถตัดสินใจได้ ความสงสัย ความไม่แน่ใจ ความเคลือบแคลงในกุศลและอกุศลธรรมทั้งหลาย ความสงสัยเป็นเหตุไม่แน่ใจในปฏิบัติทางเครื่องปฏิบัติของตนว่า ที่ดำเนินการปฏิบัติมานั้นเป็นทางแห่งความหลุดพ้นหรือไม่ 3) สีลัพพตปรามาส ได้แก่ ความมกมายในศีลและวัตร โดยมีความเห็นว่า คนจะบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ด้วยการปฏิบัติศีลและพรต ก็พอ ไม่จำเป็นต้องอาศัยสมาธิและปัญญาก็ได้ ความเห็นอย่างนี้ คือ ไม่เข้าใจความหมาย และจุดมุ่งหมายของการปฏิบัติศีลและพรตว่ามีขอบเขตเพียงใด ถือปฏิบัติตาม ๆ กันมา พระโสดาบันเมื่อละสังโยชน์ทั้ง 3 ประการนี้ได้แล้ว จิตใจของท่านก็ปลอดโปร่ง มีเสรีภาพในระดับต้นได้ เพราะกิเลสหรือสังโยชน์ทั้ง 3 ข้อได้ถูกทำลายลงไป ผลจากการ ตัดสังโยชน์ 3 ข้อนี้ได้ เมื่อท่านละสังขารไป จะทำให้ท่านได้เกิดใหม่ในภพต่อไปอย่างใดอย่างหนึ่งใน 3 ข้อนี้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบุญญาบารมีที่ท่านสะสมมา คือ 1) เอกพีชี ได้แก่ ท่านจะเกิดมาเป็นมนุษย์อีกเพียงชาติเดียว ก็เข้านิพพาน 2) โกลังโกละ ได้แก่ ท่านจะเกิดเป็นมนุษย์เพียง 2-3 ชาติเท่านั้น แล้วท่านก็จะเข้านิพพาน 3) สัตตักขัตตปุรณะ ได้แก่ พระโสดาบันที่ละสังขารไปแล้ว จะกลับมาเกิดเป็น มนุษย์อีกไม่เกิน 7 ชาติ ก็จะได้เข้านิพพาน

2. พระสกทาคามี คำว่า “พระสกทาคามี” หมายถึง พระอริยบุคคลผู้ละหรือตัดสังโยชน์ได้ 3 ข้อ

แรก คือ สักกายทิฐิ วิจิกิจจา สัลลพตปราชส เช่นเดียวกับพระโสดาบัน นอกเหนือจากนี้แล้ว ท่านยังปฏิบัติขัดเกลากายตัวเอง ทำให้ราคะ โทสะ และโมหะเบาบางลง พระสกทาคามี ที่ละสังขารไปแล้ว จะกลับมาเกิดเป็น มนุษย์อีกไม่เกิน 1 ชาติ ก็จะเข้านิพพาน เพราะ สกทาคามี แปลว่า ผู้กลับมาเกิดอีกเพียงหนึ่งครั้ง

3. พระอนาคามี คำว่า “พระอนาคามี” แปลว่า ผู้ไม่กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก หมายถึง พระอริยบุคคลผู้ได้บรรลุหรือทำลายสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ข้อ สักกายทิฐิ วิจิกิจจา สัลลพตปราชส กามราคะ และภริษะ หมายถึง ความขัดเคือง ความแค้นเคือง ความกระทบกระทั่งแห่งจิต ความที่จิตหุดหิดด้วยอำนาจโทสะ ภริษะ คือ กิเลสสายโทสะนั่นเอง พระอนาคามีละหรือตัดสังโยชน์ได้ 5 ข้อ ทั้ง 5 ข้อนี้ถือว่าเป็นสังโยชน์เบื้องต้น เมื่อท่าน ละสังขารไป ท่านก็จะไปอุบัติในพรหมโลกชั้นสุทธาวาส จะสิ้นอายุขัยในพรหมโลกชั้นนี้แล้วเข้านิพพาน ไปเลย จะไม่กลับมาเกิดในโลกมนุษย์อีก กิเลสหรือสังโยชน์ทั้ง 5 ข้อนี้เรียกว่า “โอรัมภาคิยสังโยชน์”

4. พระอรหันต์ คำว่า “อรหันต์” มาจาก 2 ศัพท์ คือ “อริ” หมายถึง ศัตรู ข้าศึก และ “หัตตะ” หมายถึง ผู้ฆ่า รวมกันเข้าเป็นอรหันต์ ได้แก่ ผู้ฆ่าศัตรู ผู้ฆ่าข้าศึก และคำ “ข้าศึก ศัตรู” ในที่นี้ ท่านหมายถึง อวิชชา ตัณหา อุปาทาน เพราะกิเลสทั้ง 3 ตัวนี้ ทำให้สัตว์โลกทั้งหลายต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏ พระอรหันต์ ละสังโยชน์ได้ 10 ตัว 5 ตัวแรก ท่านฆ่าได้เหมือนพระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามีที่ ฆ่ามาแล้ว ส่วนอีก 5 ตัวที่เหลือที่ท่านฆ่าได้ คือ 1) รูปราคะ 2) อรูปราคะ 3) มานะ 4) อุทธัจจะ และ 5) อวิชชา สังโยชน์ทั้ง 5 ข้อสุดท้ายที่พระอรหันต์ละได้แล้วนี้ ท่านเรียกว่า “อุทธานภาคิยสังโยชน์” เป็นสังโยชน์เบื้องสูง (ประยงค์ แสนบุราณ, 2559 : 164-167)

จากการนำเสนอถึงบุคคลผู้ชำระล้างเหตุแห่งเครื่องเศร้าหมองทั้งหมดได้ ผู้มีจิตเกษมอยู่เป็นนิตย์ ผู้ถอนเชื้อแห่งภพออกได้ทั้งหมด ผู้มีจิตไม่ยินดี ไม่ยินร้ายในอภิชฐารมณและอนิภฐารมณทั้งหลาย บุคคลผู้มีภาวะเช่นนี้ พระพุทธศาสนาเรียกว่า “พระอริยบุคคลหรืออภิมนุษย์” เพราะฆ่ากิเลสทั้งหลาย คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทานอันความเชื่อให้เกิดภพใหม่ทั้งหมดได้ สภาพจิตของท่านผู้ได้บรรลุอรหันต์ จะเบิกบาน จะแจ่มใส จะรอบรู้ตามความเป็นจริงของมัน จะไม่สุข จะไม่ทุกข์ เมื่อสังขารเปลี่ยนแปลง จิตจะอยู่นอกเหนือ สุขความและทุกข์ทั้งปวง จิตจะผ่องใส เบิกบาน เอิบอิ่มอยู่อย่างนั้น เมื่อจิตไม่อยู่ในอำนาจของกิเลส ตัณหาใดๆ ครอบงำ สภาพจิตอย่างนี้จึงเป็นจิตที่มีอิสระ จิตมีเสรีภาพสมบูรณ์ เอิบอิ่มด้วยรสของธรรมนี้ คือ เสรีภาพที่แท้จริง

3. การวิเคราะห์อภิมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญาและปริตติช นิตเพ จากการนำเสนอถึงเนื้อหาของอภิมนุษย์มาแล้วนั้นในหัวข้อนี้ผู้เขียนจะนำเสนอถึงผลของการเปรียบเทียบในประเด็นที่กำหนดไว้ คือ ความหมาย ความสำคัญ วิธีการเข้าถึง และเป้าหมายของอภิมนุษย์ ดังนี้

1. ความหมายของอภิมนุษย์

1.1 ในทัศนะของนิตเช่ คำว่า “อภิมนุษย์” หมายถึง เจตจำนงที่มีอำนาจที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความเป็นอภิมนุษย์ และสภาวะแห่งอภิมนุษย์จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าหากปราศจากกิเลสและอำนาจ เพราะกิเลสและอำนาจนี้เองที่เป็นพลังขับเคลื่อนของชีวิตของมนุษย์ให้มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ กิเลสทั้งหลายที่เป็นพลังสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงาม และสร้างความแตกต่างให้แก่โลก อภิมนุษย์คือผู้สร้างชีวิตและความหมายให้แก่ตนเองและโลกที่เขาอยู่ ความเป็นไปในชีวิตของพวกเขาได้อยู่ในอำนาจของพระเจ้าหรือศีลธรรมตามบทบัญญัติทางศาสนา เขาจะไม่เดินตามเส้นทางของใคร แต่จะเดินตามเส้นทางที่เป็นตัวเขาเป็นคนเลือก (อริยรัช เลิศอมรไชยกิจ, 2561 : 14)

1.2 ในทัศนะพุทธปรัชญา คำว่า “อภิมนุษย์” หมายถึง พระอริยบุคคล 4 จำพวก ได้แก่ 1) พระโสดาบัน พระอริยบุคคลละสังโยชน์ได้ 3 ข้อแรก คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา และสัสสปตปรามาส 2) พระสกทาคามี ผู้ตัดสังโยชน์ได้ 3 ข้อแรก คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สัสสปตปรามาส เช่นเดียวกับพระโสดาบัน นอกเหนือจากนี้แล้วยังทำให้ราคะ โทสะ และโมหะเบาบางลง 3) พระอนาคามี แปลว่า ผู้ไม่กลับมาเกิดเป็นมนุษย์อีก ตัดสังโยชน์เบื้องต่ำ 5 ข้อ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สัสสปตปรามาส กามราคะ และภวัชระ หมายถึง ความขัดเคือง ความแค้นเคือง ความกระทบกระทั่งแห่งจิต ความที่จิตหุดหิดด้วยอำนาจโทสะ ภวัชระ กิเลสหรือสังโยชน์ทั้ง 5 ข้อนี้เรียกว่า “โอรัมภาคิยสังโยชน์” และ 4) พระอรหันต์ ผู้ละสังโยชน์ได้ 10 ตัว 5 ตัวแรก ท่านฆ่าได้เหมือนพระโสดาบัน พระสกทาคามี และพระอนาคามีที่ ฆ่ามาแล้ว ส่วนอีก 5 ตัวที่เหลือที่ท่านฆ่าได้ คือ 1) รูปราคะ 2) อรูปราคะ 3) มานะ 4) อุทธัจจะ และ 5) อวิชชา สังโยชน์ทั้ง 5 ข้อสุดท้ายที่พระอรหันต์ละได้แล้วนี้ ท่านเรียกว่า “อุทธัมภาคิยสังโยชน์” (ส.ม.19/180/118-119) อภิมนุษย์ในทัศนะของพุทธปรัชญาจึงเป็นพระอริยบุคคลบุคคลผู้ประเสริฐ กำหนดได้ด้วยการละสังโยชน์คือกิเลสที่ผูกมัดสัตว์ไว้ในภพ

2. ความสำคัญของความเป็นอภิมนุษย์

2.1 นิตเช่ ได้ให้ทัศนะว่า อภิมนุษย์ คือผู้ที่มีอำนาจเป็นคนมีอิสรภาพอย่างเต็มที่ที่เป็นคนมีเหตุผลและไม่ยอมรับหรือนับถือศาสนา ลัทธิ และประเพณีโดยปราศจากการทดสอบด้วยมาตรฐานของตรรกวิทยาหรือหลักของเหตุผล คนดีในทรรศนะของนิตเช่ คือผู้ที่ยังไม่พอใจกับสภาพปัจจุบันของตนแต่อยากให้แปรสภาพไปสู่สภาพที่ดีกว่าจนถึงสภาพที่ดีที่สุด คือ สภาพอภิมนุษย์ อภิมนุษย์ได้แก่นักปราชญ์ผู้เห็นแจ้งในสัจธรรม คือ “เจตจำนงที่จะมีอำนาจ” รู้ว่าพลังหน่วยย่อยทั้งหลายล้วนมีอำนาจเปรียบกันอย่างไร้ที่ติไม่ถึงการณ์ จึงตกเป็นเหยื่อแห่งการเอาเปรียบกันอย่างไม่รู้จักจบสิ้น และ “อภิมนุษย์” ก็คือ ลักษณะ “อัตถิภาวนิยม” ที่จะพัฒนามนุษยชาติเข้าถึงการตื่นตัวในการแสวงหาอำนาจ และการปกครองตลอดจนถึงการกำหนดให้มีคุณธรรมต่างๆ เช่น ความเมตตากรุณา ความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน (อริยรัช เลิศอมรไชยกิจ, 2561 : 15)

2.2 พุทธปรัชญา ได้ให้ทัศนะว่า บุคคลผู้ได้ทำการปลอดจากเครื่องร้อยรัดจากกิเลสทั้งปวง

ได้มีอิสรภาพไม่มีอะไรมาผูกมัดทำให้บุคคลนั้นเข้าถึงความเป็นพระอริยบุคคลหรืออภิมุขย์ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการรู้เท่าทันกิเลสต่าง ๆ แล้วพัฒนาจิตของตนให้เข้าถึงความมีเสรีภาพ ด้วยการละสังโยชน์ต่าง ๆ ได้ จึงได้ชื่อว่า เป็นพระอริยบุคคลหรืออภิมุขย์ที่แท้จริง และนอกจากทำให้บุคคลนั้นเข้าถึงความเป็นอภิมุขย์ที่สมบูรณ์แล้วยังเอื้อประโยชน์แก่สังคม ทำให้สังคมเป็นสังคมแห่งการพึ่งพาที่มีแต่ความรัก เมตตาต่อกันเพราะอำนาจแห่งการละกิเลสต่างๆ ได้ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2536 : 18)

3. วิธีเข้าถึงความเป็นอภิมุขย์

3.1 วิธีเข้าถึงความเป็นอภิมุขย์ในทัศนะของนิตเช่ พบว่า การใช้อำนาจอย่างเป็นธรรมยึดถือเหตุผลเป็นหลักถือความสามารถของบุคคลเป็นหลักปฏิบัติ และนำไปสู่ความกลมกลืนสามัคคี มีเมตตาธรรม ความสุขที่แท้จริงของอภิมุขย์คือการครองอำนาจอยู่อย่างยาวนาน โดยมีกิเลสเป็นแรงผลักดันคนดียอดเยี่ยมคือคนหัวรุนแรงยอมทุ่มเททุกอย่างเพื่ออุดมคติที่ยึดถือเป็นคุณธรรมประจำตัว การพัฒนามนุษยชาติจะเป็นไปไม่ได้ถ้าปราศจากการตื่นตัวในการแสวงหาอำนาจและการ ปกครอง ตลอดถึงการกำหนดให้มีคุณธรรมหน้าที่อันสูงสุดของมนุษย์คือการมีอำนาจ และศีลธรรมที่ตายตัวไม่มีผู้มีอำนาจยอมมีสิทธิกำหนดกรอบการตัดสินใจศีลธรรม และนิตเช่ กล่าวไว้ในหนังสือ The Dawn สรุปว่า การประพฤติตนของคนเรา อาจจะอธิบายได้ด้วยความรู้เรื่องเจตจำนงที่จะมีอำนาจ เช่นว่า เราพยายามที่จะแข่งขันชิงดีชิงเด่นกับคนที่เรารู้จักตลอดเวลา “ความพยายามที่จะดีเลิศ คือความพยายามเอาชนะคนใกล้เคียง แม้จะชนะโดยไม่ปรากฏก็เอา หรือขอแต่เพียงให้รู้สึกในตัวเองว่าชนะก็ยังดี” “ถ้าจะทำบุญของความพยายามที่จะเอาชนะกันที่ซ่อนเร้นอยู่ในใจแล้วก็คงจะยืดยาว และนี่แหละที่สร้างประวัติวัฒนธรรมขึ้นมา” วัฒนธรรมของมนุษย์ก้าวหน้ามาได้ก็เพราะความพยายามเอาชนะกันและกันของมนุษย์ทั้งหลายที่รวมกันนี้เอง นอกจากนิตเช่ ยังได้กล่าวว่า จุดหมายของการมีชีวิตก็คือการพอใจในความเป็นตัวของตัวเองจะพอใจเช่นนี้ได้ก็ต้องเสีย เคล็ดลับของการบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ที่สุดและพอใจกับชีวิตมากที่สุดก็คือ ดำเนินชีวิตในอันตราย (กิริติ บุญเจือ, 2522 : 238)

3.2 วิธีเข้าถึงความเป็นอภิมุขย์ในทัศนะของพุทธปรัชญา พบว่า พุทธปรัชญามีคำสอนเรื่องการเข้าถึงความเป็นอริยบุคคลหรืออภิมุขย์ที่มีจิตปลอดจากกิเลสและมีเสรีภาพค่อนข้างมีขั้นตอนมาก เริ่มต้นจากการรักษาศีลเพื่อเตรียมความพร้อม เมื่อรักษาศีลให้บริสุทธิ์ที่แล้ว ศีลก็จะขัดเกลากายและวาจาให้สะอาด ขั้นตอนต่อมาคือ ฝึกสมาธิ เมื่อฝึกฝนสมาธิ และมีสมาธิแน่นแล้ว นี่คือ ตัวมาน และพัฒนาจากฌานที่ 1 จนถึงฌานที่ 4 เมื่อจิตอยู่ในฌานที่ 4 ผู้ฝึกฝนต้องประคองจิตให้อยู่ในฌานที่ 4 จนมันคงแล้วค่อย ๆ ยกจิต ขึ้น พิจารณาสังขารให้เห็นไตรลักษณ์ เมื่อจิตเห็นสังขารในไตรลักษณ์อย่างชัดเจนแจ่มแจ้งแล้ว เมื่อจิตละสังโยชน์ได้ทั้ง 10 ข้อ จิตนั้นก็จะมีเสรีภาพได้สมบูรณ์และจะเข้าถึงความเป็นอริยบุคคลหรือความเป็นอภิมุขย์ นี่คือ ขั้นตอนการเข้าถึงความเป็นอภิมุขย์ในทัศนะพุทธปรัชญา (ประยงค์

แสนบุราณ, 2559 : 152) พุทธปรัชญามีวิธีการที่เรียกว่า วิปัสสนา คือ หยิ่งมองถึงปรากฏการณ์ทางจิตที่เกิดขึ้นในใจ เป็นวิธีการศึกษาที่เป็นระบบที่เริ่มจากความเป็นจริงที่อยู่ในจิตแล้วปฏิบัติให้ได้ผลให้เห็นจริง เป็นสันทิฎฐิโก (เห็นด้วยตนเอง) ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ (รู้เฉพาะด้วยตนเอง) อาศัยประสบการณ์ของการปฏิบัติ (พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมมจิตโต), 2536 : 19)

4. เป้าหมายสูงสุดของของความเป็นอภิมนุษย์

จากการศึกษาถึงเป้าหมายสูงสุดของความเป็นอภิมนุษย์ของพุทธปรัชญาและนิตเช่ทำให้พบประเด็นที่เป็นเป้าหมายสูงสุดของการเป็นอภิมนุษย์โดยสรุปได้ดังนี้

4.1 เป้าหมายสูงสุดของของความเป็นอภิมนุษย์ของนิตเช่ พบว่า ผู้ที่เข้าใจถึงเจตจำนงที่จะมีอำนาจ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของชีวิตและอยู่เบื้องหลังทุกอย่างในธรรมชาติ อำนาจในทางสร้างสรรค์ ดังกล่าวได้แก่ การใช้อำนาจอย่างเป็นธรรมยึดถือเหตุผลเป็นหลักถือความสามารถของบุคคลเป็นหลักปฏิบัติ และนำไปสู่ความกลมกลืนสามัคคี มีเมตตาธรรม ความสุขที่แท้จริงของอภิมนุษย์คือการครองอำนาจอยู่อย่างยาวนาน โดยมีกิเลสเป็นแรงผลักดันคนดียอดเยี่ยมคือคนหัวรุนแรงยอมทุ่มเททุกอย่างเพื่ออุดมคติที่ยึดถือเป็น คุณธรรมประจำตัว การพัฒนามนุษยชาติจะเป็นไปไม่ได้ถ้าปราศจากการตื่นตัวในการแสวงหาอำนาจและการ ปกครอง ตลอดถึงการกำหนดให้มีคุณธรรมหน้าที่อันสูงสุดของมนุษย์คือการมีอำนาจ และศีลธรรมที่ตายตัวไม่มีผู้มีอำนาจยอมมีสิทธิกำหนดกรอบการตัดสินใจศีลธรรม อภิมนุษย์ คือ ผู้บรรลุสภาวะที่เรียกว่า “ความสุข” ซึ่งไม่ใช่ในความหมายที่ว่า ปราศจากความทุกข์ แต่เป็นความสุขจากการได้ครองอำนาจนั้นอยู่นานๆ และใช้อำนาจไปในทางสร้างสรรค์ นั่นคือ ความสุขที่แท้จริงมีกิเลสเป็นแรงผลักดันโดยมีอุดมการณ์ว่า การพัฒนามนุษยชาติจะเป็นไปไม่ได้ถ้าปราศจากการตื่นตัวในการแสวงหาอำนาจและการปกครอง ตลอดจนถึงการกำหนดให้มีคุณธรรมต่างๆ เช่น ความเมตตากรุณา ความเห็นอกเห็นใจเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ดังนั้น เป้าหมายสูงสุดของมนุษย์คือการมีอำนาจซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นอภิมนุษย์ (อริย์ชัย เลิศอมรไชยกิจ, 2561 : 14-15)

4.2 เป้าหมายสูงสุดของความเป็นอภิมนุษย์ของพุทธปรัชญา พบว่า พระอริยบุคคลหรืออภิมนุษย์ ชั้นสูงสุด คือ พระอรหันต์ เป็นเป้าหมายสูงสุด เพราะผู้เป็นพระอรหันต์สามารถฆ่ากิเลสทั้งหลาย คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทานอันความเชื่อให้เกิดภพใหม่ทั้งหมดได้ สภาพจิตของท่านผู้ได้บรรลุอรหันต์จะเบิกบานแจ่มใส รอบรู้ตามความเป็นจริง จะไม่สุข จะไม่ทุกข์ เมื่อสังขารเปลี่ยนแปลง จิตจะอยู่นอกเหนือความสุขและทุกข์ทั้งปวง จิตจะผ่องใส เบิกบาน เอิบอิ่มอยู่อย่างนั้น เมื่อจิตไม่อยู่ในอำนาจของกิเลส ตัณหาใด ๆ ครอบงำ สภาพจิตอย่างนี้จึงเป็นจิตที่มีเสรีภาพสมบูรณ์เิบอิ่มด้วยรสของธรรม (ประยงค์ แสนบุราณ, 2559 : 150) และความเป็นอภิมนุษย์ที่มีใช้เพียงแค่มิชีวิตอยู่ แต่ให้ดำรงอยู่อย่างมีสติรู้เท่าทันปรากฏการณ์จึงชื่อว่าดำรงอยู่อย่างมีคุณค่าดังนั้นเป้าหมายของพุทธปรัชญาเถรวาทไม่เพียงแต่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของการดำรงอยู่เท่านั้น แต่ยังแนะนำให้เราไม่หยึดมั่นถือมั่นตัวตน เพราะว่า

เพียงการดำรงอยู่หาใช่เป้าหมายที่แท้จริงไม่ นิพพานต่างหากคือเป้าหมาย เพราะบุคคลผู้มีสภาพจิตที่ไม่มีกิเลส ตัณหา อวิชชาใดๆ มาร้อยรัดครอบงำ ให้จิตมัวหมอง เมื่อจิตปลอดจากกิเลส ตัณหา อวิชชาเหล่านี้ทั้งหมด จิตเป็นอิสระอย่างแท้จริงจนสามารถบรรลุพระนิพพาน บุคคลผู้ได้สภาวะอย่างนี้เรียกว่า อรหันต์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของสภาวะความเป็นอภิมนุษย์ในพุทธปรัชญา (พระมหายงยุทธ กนตาโก (เสริมจันทร์), 2562)

สรุป

จากการนำเสนอบทความวิชาการในเรื่อง การวิเคราะห์อภิมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญาและฟริตริช นิตเช่ สรุปได้ดังนี้

1. แนวคิดปรัชญาของนิตเช่ ได้ชื่อว่า ลัทธิเจตจำนงนิยม (Voluntarism) มี 2 แนวคิด
1) แนวคิดเจตจำนงที่จะมีอำนาจ พลังสัจยชาติญาณ พลังกิเลสมนุษย พลังงานเหล่านี้เป็นพลังงานที่แสดงออกของ “เจตจำนง” เพราะฉะนั้นเราจึงเรียกว่า “มนุษย์ที่มีพลังด้นรินเพื่อการอยู่รอด” เป็นสภาวะของเจตจำนงที่จะมีชีวิตอยู่แน่นอน และอำนาจ (Power) 2) แนวคิดเรื่องอภิมนุษย์ ได้นักปราชญ์ผู้เห็นแจ้งในสัจธรรม รู้ว่าเบื้องหลังของสิ่งที่ปรากฏทั้งหลายคือ “เจตจำนงที่จะมีอำนาจ” รู้ว่าพลังหน่วยย่อยทั้งหลายด้นรินเอาเปรียบกันอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงตกเป็นเหยื่อแห่งการเอาเปรียบกันอย่างไม่รู้จักจบสิ้น และ “อภิมนุษย์” ก็คือ ลักษณะ “อัตถิภาวนิยม”

2. แนวคิดอภิมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญา คำว่า อภิมนุษย์ ได้แก่ พระอริยบุคคล หมายถึง บุคคลผู้ประเสริฐ ทางพุทธศาสนาถือว่าความเป็นพระอริยบุคคลนั้น กำหนดได้ด้วยการละสังโยชน์ (กิเลสที่ผูกมัดสัตว์) ไว้ในภพใครละได้น้อยก็เป็นอริยบุคคลชั้นต่ำ เมื่อละได้มากก็เป็นพระอริยบุคคลชั้นสูงขึ้นใครละได้หมดก็เป็นพระอรหันต์ สังโยชน์มี 10 อย่าง

3. การวิเคราะห์อภิมนุษย์ในทัศนะพุทธปรัชญาและฟริตริช นิตเช่ สรุปได้ดังนี้

3.1 ความหมายของอภิมนุษย์ (1) ในทัศนะของนิตเช่ คำว่า “อภิมนุษย์” หมายถึง เจตจำนงที่มีอำนาจที่จะนำมนุษย์ไปสู่ความเป็นอภิมนุษย์ และสภาวะแห่งอภิมนุษย์จะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าหากปราศจากกิเลส และอำนาจ เพราะกิเลสและอำนาจนี้เองที่เป็นพลังขับเคลื่อนของชีวิตของมนุษย์ให้มีการพัฒนาตนเองอยู่เสมอ (2) ในทัศนะพุทธปรัชญา คำว่า “อภิมนุษย์” หมายถึง พระอริยบุคคล 4 จำพวก ได้แก่ 1) พระโสดาบัน 2) พระสกทาคามี 3) พระอนาคามี และ 4) พระอรหันต์ อภิมนุษย์ในทัศนะของพุทธปรัชญาจึงเป็นพระอริยบุคคลบุคคลผู้ประเสริฐ กำหนดได้ด้วยการละสังโยชน์ได้ 10 ตัว คือกิเลสที่ผูกมัดสัตว์ไว้ในภพ

3.2 ความสำคัญของความเป็นอภิมนุษย์ สรุปได้ดังนี้ 1) นิตเช่ ได้ให้ทัศนะว่า อภิมนุษย์ คือ

ผู้ที่มีอำนาจเป็นคนมีอิสรภาพอย่างเต็มที่เป็นคนมีเหตุผล และไม่ยอมรับหรือนับถือศาสนา ลัทธิ และ ประเพณีโดยปราศจากการทดสอบด้วยมาตรฐานของตรรกวิทยาหรือหลักของเหตุผล คนดีในทัศนะของ นิตเช คือ ผู้ที่ยังไม่พอใจกับสภาพปัจจุบันของตน แต่อยากให้แปรสภาพไปสู่สภาพที่ดีกว่าจนถึงสภาพที่ดี ที่สุด คือ สภาพอภิมนุษย์ 2) พุทธปรัชญา ได้ให้ทัศนะว่า บุคคลผู้ได้ทำการปลดปล่อยเครื่องร้อยรัดจาก กิเลสทั้งปวงได้มีอิสรภาพไม่มีอะไรมาผูกมัดทำให้บุคคลนั้นเข้าถึงความเป็นพระอรียบุคคลหรืออภิมนุษย์ ที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการรู้เท่าทันกิเลสต่างๆ แล้วพัฒนาจิตของตนให้เข้าถึง ความมีเสรีภาพด้วยการละสังโยชน์ต่างๆ ได้ จึงได้ชื่อว่า เป็นพระอรียบุคคลหรืออภิมนุษย์ที่แท้จริง

3.3 วิธีเข้าถึงความเป็นอภิมนุษย์ สรุปได้ดังนี้ 1) วิธีเข้าถึงความเป็นอภิมนุษย์ในทัศนะของ นิตเช พบว่า การใช้อำนาจอย่างเป็นธรรมยึดถือเหตุผลเป็นหลักถือความสามารถของบุคคลเป็นหลักปฏิบัติ และนำไปสู่ความกลมกลืนสามัคคี มีเมตตาธรรม ความสุขที่แท้จริงของอภิมนุษย์คือการครองอำนาจอยู่ อย่างยาวนาน โดยมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน คนดียอดเยี่ยมคือคนหัวรุนแรงยอมทุ่มเททุกอย่างเพื่ออุดมคติ ที่ยึดถือเป็นคุณธรรมประจำตัว 2) วิธีเข้าถึงความเป็นอภิมนุษย์ในทัศนะของพุทธปรัชญา พบว่า พุทธ ปรัชญามีคำสอนเรื่อง การเข้าถึงความเป็นอรียบุคคลหรืออภิมนุษย์ที่มีจิตปลดปล่อยจากกิเลสและมีเสรีภาพ ค่อนข้างมีขั้นตอนมาก เริ่มต้นจากการรักษาศีลเพื่อเตรียมความพร้อม เมื่อรักษาศีลให้บริสุทธิ์ที่แล้ว ศีลก็ จะขัดเกลากายและวาจาให้สะอาด ขั้นตอนต่อมาคือ ฝึกสมาธิ เมื่อฝึกฝนสมาธิ และมีสมาธิแน่วแน่แล้ว จนกระทั่งจิตละสังโยชน์ได้ทั้ง 10 ข้อ จึงจะเข้าถึงความเป็นอรียบุคคลหรือความเป็นอภิมนุษย์

3.4 เป้าหมายสูงสุดของของความเป็นอภิมนุษย์ สรุปได้ดังนี้

1) เป้าหมายสูงสุดของของความเป็นอภิมนุษย์ของนิตเช พบว่า ผู้ที่เข้าใจถึงเจตจำนง ที่จะมีอำนาจ ซึ่งเป็นสาระสำคัญของชีวิตและอยู่เบื้องหลังทุกอย่างในธรรมชาติ อำนาจในทางสร้างสรรค์ ดัง กล่าว ได้แก่ การใช้อำนาจอย่างเป็นธรรมยึดถือเหตุผลเป็นหลักถือความสามารถของบุคคลเป็นหลักปฏิบัติ และนำไปสู่ความกลมกลืนสามัคคี มีเมตตาธรรม ความสุขที่แท้จริงของอภิมนุษย์คือการครองอำนาจอยู่ อย่างยาวนาน โดยมีกิเลสเป็นแรงผลักดัน

2) เป้าหมายสูงสุดของความเป็นอภิมนุษย์ของพุทธปรัชญา พบว่า พระอรียบุคคล หรืออภิมนุษย์ ขั้นสูงสุด คือ พระอรหันต์ เป็นเป้าหมายสูงสุด เพราะผู้เป็นพระอรหันต์สามารถหักกิเลส ทั้งหลาย คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทานอันความเชื่อให้เกิดภาพใหม่ทั้งหมดได้ สภาพจิตของท่านผู้ได้บรรลु อรหันต์ จะเบิกบานแจ่มใส รอบรู้ตามความเป็นจริง จะไม่สุข จะไม่ทุกข์ จนสามารถบรรลุพระนิพพาน บุคคลผู้ได้สภาวะอย่างนี้เรียกว่า อรหันต์ ซึ่งเป็นเป้าหมายสูงสุดของสภาวะความเป็นอภิมนุษย์ในพุทธ ปรัชญา

องค์ความรู้ใหม่

1) คำว่า อภิมนุษย์ (Superman/Over Man) คำนี้มีความหมายที่ยิ่งใหญ่ หมายถึง บุคคลที่เป็นยอดมนุษย์ในทุกๆ มิติ ที่เกิดจากพลังบวกที่เป็นฝ่ายกุศลเท่านั้นเช่นความเป็นพระอรียบุคคลหรือบุคคลผู้ที่ได้ทำความดีแก่มหาชนที่ไม่หวังผลตอบแทนใด ๆ ที่มุ่งประโยชน์สุขแก่สังคมโดยรวม

2) คำว่า อภิมนุษย์ เมื่อถูกนำมาใช้เพื่อการรับใช้ความหิวกระหายในอำนาจเพื่อให้ตนเองได้มาซึ่งชัยชนะโดยไม่คำนึงถึงความเจ็บของบุคคลอื่นก็จะมีความหมายที่ไม่แตกต่างกับคำว่ามหาโจร ที่มุ่งแสวงหาชัยชนะด้วยวิธีการต่างๆ โดยไม่คำนึงถึงความรับผิดชอบชั่วดีใด ๆ

3) บุคคลที่ได้ชื่อว่าเป็น อภิมนุษย์ จิตใจต้องประกอบด้วยคุณธรรมมีจิตเป็นกุศลที่มีความปรารถนาเพื่อความผาสุกของตนและสังคมแวดล้อม และมุ่งพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งอริยะ คือเป็นสังคมแห่งการพึ่งพามีมิตรไมตรีต่อกัน

4. คำว่า อภิมนุษย์ ในทัศนะของนิตเช่เป็นเพียงระดับโลกิยะที่เต็มด้วยความหิวกระหายในอำนาจเพื่อให้ตนเข้าถึงเจตนาที่มีอำนาจ แท้ที่จริงอภิมนุษย์จะต้องเป็นบุคคลที่ผ่านกระบวนการฝึกอบรมเพื่อทำให้กิเลสเบาบางลงเพื่อทำประโยชน์แก่ส่วนรวมต่างหากที่ควรจะได้ชื่อว่าเป็นอภิมนุษย์ที่แท้จริง (แต่ก็อย่าลืมว่า คนดี ก็กระตือรือร้น และแสวงหาอำนาจได้ ตามใดที่กรอบของอำนาจยังเป็นประโยชน์แก่สาธารณะชน)

เอกสารอ้างอิง

กิริติ บุญเจือ. (2518). ปรัชญาเบื้องต้น. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์.

กิริติ บุญเจือ. (2522). ปรัชญาลัทธิอัตถิภาวนิยม. ไทยวัฒนาพานิช. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประยงค์ แสนบุราณ. (2559). พระพุทธศาสนากับนาลัทธิและปรัชญาศึกษาแนวเปรียบเทียบ.

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์,มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

พระเมธีธรรมมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2536). เปรียบเทียบแนวคิดพุทธทาส-ชาตร. (พิมพ์ครั้งที่ 4).

กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สยาม บริษัทเคล็ดไทยจำกัด.

พระมหายุทธ กนต์โก (เสริมจันทร์). (2562). วิเคราะห์อัตถิภาวนิยมในพุทธปรัชญาเถรวาท. ดุษฎีนิพนธ์
พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาปรัชญา บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ
ราชวิทยาลัย.

อริย์ธัช เลิศอมรไชยกิจ. (2561). ศึกษาวิเคราะห์แนวคิดอภิมนุษย์ของฟรีดริช นิทเช่. วารสารพุทธมัตต์,
3(2), 11-17.

_____. (2530). พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับสังคายนาในพระบรมราชูปถัมภ์. กรุงเทพมหานคร:
โรงพิมพ์การศาสนา.

Frederick Copleston, S, J. (1960). A HisTosophy, of Philosophy vol. 6. New York: Division

of Doubleday & Company. Inc.

Quoted in Copleston, S. J. A History of Philosophy vol. 7 “The World is my
idea.” P.31.